

Parels bij een prille industrialisatie

Geraardsbergen op porseleinkaarten

Deel 2 : Kant

Jacques DE RO, Rik VAN DAMME

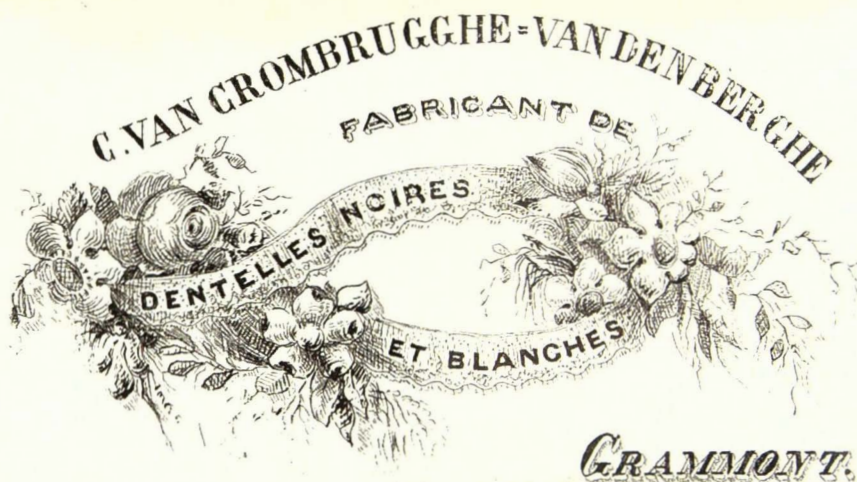
In het vorige nummer zijn we ingegaan op het belang van de porseleinkaat als iconografische bron bij de prille industrialisatie die Geraardsbergen doormaakt tijdens de jaren 1840-1870. De eerste reeks kaarten die is besproken hebben betrekking met de zomerkermissen van 1843 tot en met 1846. Maar de meeste porseleinkaarten vertellen ons meer over de lokale economische bedrijvigheid. In een eerste overzicht worden de fabrikanten en handelaars van de Geraardsbergse Chantillykant nader toegelicht ⁽¹⁾.

Het lithografisch reclamekaartje

Volgens de volkstelling van 1814 telt Geraardsbergen 230 kantwerksters, die hoofdzakelijk thuis werken. Slechts één kanthandelaar staat vermeld: Ghislain François Van Crombrughe (1761-1842). In feite zet hij in de Brugstraat de brouwerij verder van Petrus Egidius Van Bochaute, terwijl zijn echtgenote Cécile Joséphe Spitaels (1767-1826) zich met de kanthandel bezighoudt. ⁽²⁾ Voor het vervaardigen van kant op een meer industriële wijze moeten we wachten tot de jaren 1840. De *Almanach du Commerce ou Indicateur Industriel* vermeldt voor 1841 en 1843 voor het eerst "des fabriques de dentelles" te Geraardsbergen, maar hun aantal is niet bekend. Op de *Exposition de l'Industrie Belge* van 1847 worden vier Geraardsbergse fabrikanten van zwarte kant bekroond met een prijspenning. Het gebruik van porseleinkaarten valt samen met het groeiend succes van een aantal Geraardsbergse kantfabrikanten en

-handelaars ⁽³⁾. Van een zevental zijn kaarten bekend. ⁽⁴⁾ Daarnaast grijpen sommigen naar het goedkopere lithografisch reclamekaartje

zoals Constant Van Crombrughe (1818-1895), kleinzoon van de hoger genoemde Ghislain François. In 1843 huwt hij met Marie Thérèse

C. Van Crombrughe=Vandenberghé. Fabricant de dentelles noires et blanches. Grammont.

Hier is duidelijk bij de opmaak een poging gedaan om het adres van de firma te versieren met twee bloemenruikers die, in zwart-wit getekend, de structuur van kantwerk trachten te benaderen. De bloemknoppen hebben, dankzij een knappe arcering, een lichtverdeling meegekregen waardoor ze een derde dimensie krijgen.

⁽¹⁾ Enige omzichtigheid is geboden wat betreft "fabrikant in kant", zoals men zich eertijds noemde. Meestal werkt hij met een vaste groep kantwerk(st)ers die thuis werken of samen in zijn atelier. Vandaar ook dat vaak de werkplaats wordt aangeduid als "manufacture". Het kantwerk is in essentie het resultaat van menselijke arbeidskracht.

⁽²⁾ J. De Ro, *De dorst van Geraard. De dranknijverheid in Geraardsbergen en deelgemeenten in historisch perspectief*, Geraardsbergen, 2005, p. 95.

⁽³⁾ De *Wegwijzer der Stad Gent en der provincie Oost-Vlaanderen* vermeldt voor Geraardsbergen in 1855 een zestigtal fabrikanten en handelaars in kant.

⁽⁴⁾ De meeste gegevens over de kantnijverheid in dit artikel steunen op: M. COPPENS, *Grammont: centre belge de la dentelle de Chantilly au XIXème siècle*, U.C.L., scriptie, Leuven, 1984.

Vandenberghe (1826-1900). Van Crombrugghe presenteert zich op het naamkaartje als "fabricant de dentelles noires et blanches". Zwierige bloemenruikers zeggen niets over zijn economische activiteit maar maken het kaartje attractiever. In 1865 zegt hij de kant voorgoed vaarwel wanneer hij bevorderd wordt tot politiecommissaris van Geraardsbergen. Bij een gewone lithografische kaart, waarbij uitsluitend zwarte drukinkt wordt gebruikt, speelt het kleureffect niet mee, maar wordt getracht om met allerhande ornamenten en sierlijke letters de aandacht te trekken.

J.G. Lepage-Kina

Een van de Geraardsbergse fabrikanten die bekroond wordt met een zilveren medaille op de tentoonstelling van 1847 voor de uitstekende kwaliteit van zijn kantwerk is Joseph Gislain Lepage-Kina (1813-1862), die op de Markt een 'Manufacture de dentel-

J. G. Lepage-Kina. Manufacture de Dentelles à Grammont (Belgique). Manufacture of Bone Laces at Grammont, Belgium. (Audenarde, Lith. de J. Bevernaege Fils) (2 varianten)

De naam van de firma staat centraal als blikvanger, maar omgeven door Franse en Engelse teksten, die telkens in een andere kleur zijn uitgevoerd. Het geheel is volledig geïnspireerd op een stukje kantwerk dat als versiering op een bijzettafeltje werd gelegd.

Hier werd de naam 'Lepage-Kina' nog eens extra onderstreept door een schaduwpartij in rode oker onder de letters aan te brengen.

les' heeft. Hij is de zoon van Jean Baptiste en van Benedicta De Bont-
 ridder. Het oordeel van de jury is dat zijn producten getuigen "*d'un très bon goût et bien confectionnés*". Op 27 januari 1838 huwt hij met Cathérine Kina (1806-1897), dochter van Joseph en van Maria Merckaert. Op dat ogenblik is hij nog kandidaat-notaris, maar blijkbaar zit de commercie hem meer in het bloed want zowel zijn ouders als deze van zijn echtgenote hebben beiden een winkel in de stad. Volgens de auteurs P. Wardle (Londen, 1868) en Daimerries (Brussel, 1893) zou Lepage de kantnijverheid in Geraardsbergen hebben ingevoerd. De economische crisis die Vlaanderen doormaakt tijdens de tweede helft van de jaren 1840 dwingt zijn echtgenote ertoe in maart 1849 een overheidslening aan te gaan⁽⁵⁾. Van alle Geraardsbergse kantfabrikanten is hun manufactuur koploper wat betreft de aanwezigheid op industriële exposities. We vinden er Lepage-Kina tussen 1847 en 1873 tot negen maal toe. In 1855 behaalt hij opnieuw een prijspenning, want de jury vindt dat hij "*réalisait le plus grand progrès qui se soit fait remarquer, depuis 1855, dans la fabrication des dentelles*". In 1862 trekt hij met zijn waar naar de *Great London Exposition*, waar 28.000 exposanten uit 36 landen 6,1 miljoen bezoekers lokken. Hij behaalt er terug een medaille. Nog datzelfde jaar wordt hij om zijn commerciële prestaties benoemd tot ridder in de Leopold-orde.⁽⁶⁾ Maar van zijn succes en prestige geniet de man niet lang: op 5 november van datzelfde jaar overlijdt hij vroegtijdig in zijn woning op de Markt. Zijn weduwe zet zeker de familiezaak nog enkele jaren verder, want we vinden haar met een stand op de internationale expositie van Parijs in 1867.

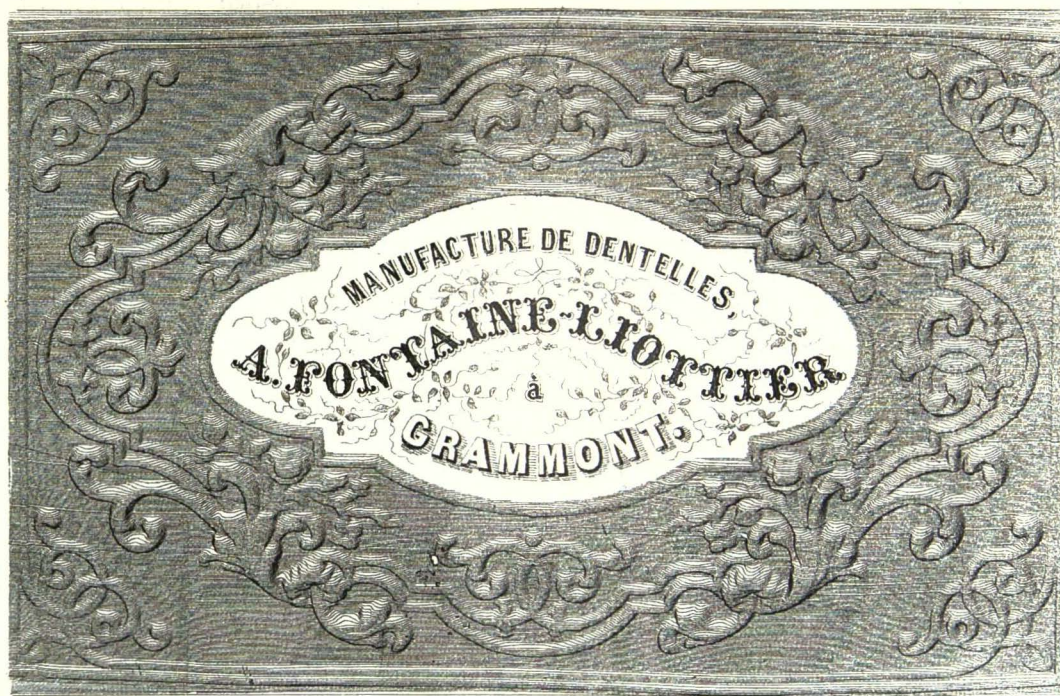
Als een van de toonaangevende

kantfabrikanten is het niet verwonderlijk dat we de naam van Lepage-Kina terugvinden op porseleinkaarten. De reclamekaart die we van hem kennen is het werk van de Oudenaardse steendrukker Jan Bartholomé Bevernaege⁽⁷⁾. Het is een vrij sobere kaart waarbij de tekst rondom versierd is met fijn kantwerk. Er bestaan twee varianten (11,3 x 7,2 cm en 10,2 x 6,3 cm) met een verschil in kleurendruk. Aard en locatie van zijn bedrijf staan eveneens in het Engels vermeld, waaruit we mogen besluiten dat hij ook cliënteel heeft in het Verenigd Koninkrijk.

A. Fontaine-Liottier

Robertus Amatus Fontaine, geboren te Tielt op 24 september 1828 als zoon van Philippus Franciscus

en van Theresia De Backer, werkt als "*reyzende commis*" wanneer hij op 8 september 1852 te Geraardsbergen huwt met Cecilia Liottier (1817- 1894). Zij is de dochter van Adrianus en van Catharina Dooms. Zijn schoonvader runt in de stad een bloeiende katoenfabriek en heeft, zoals we verder zullen zien, ook een porseleinkaart op zijn naam. Niet lang daarna moet het echtpaar gestart zijn met de fabricatie van kant. We vinden A. Fontaine-Liottier op de binnenlandse exposities van 1857, 1861, 1862, 1866, 1868, 1870 en 1873. Zijn artikelen worden er omschreven als "*bien fabriqués*". In 1867 gebeurt de productie van kant in de Lessenestraat 20. Fontaine-Liottier bestelt zijn porseleinkaart in Brussel bij de steendrukkerij *Etablissement H. Salomon* in de rue des Bouchers 30.

Etablisst. Salomon, rue des Bouchers, 30, Brux^e

Manufacture de dentelles. A. Fontaine-Liottier à Grammont. (Etablisst Salomon, rue des Bouchers, 30, Bruxs.)

Salomon in Brussel had voldoende techniek in huis om het adres van de zaak als een stukje kant te presenteren op een achtergrond van een doekje, dat met borduurwerk versierd werd.

(5) J. DE RO, *In de schaduw van het "Manchester van het Vasteland": textielbedrijven te Geraardsbergen in de XIXe eeuw*, in *De Heem schutter*, 2003, nr. 189, p.14.

(6) *Exposé de la Situation de la Province de la Flandre-Orientale*, Gent, 1863, p. 440-441.

(7) De steendrukkerij van J. Bevernaege Fils zou door zijn vader gestart zijn in 1784 aan de Kerkelput te Oudenaarde.

Ida Jouret & Soeurs Manufacturières de Dentelles Blanches et Noires, rue des Carmes, N° 660, à Grammont. (Lith. de P. Avoux, Grammont)

Avoux heeft geen enkele poging gedaan om kantwerk te imiteren, maar grijpt terug naar de rijke barokversieringen met een klassieke achtergrond zoals het gebruik van medaillons en weelderig gekrulde acanthusbladeren.

Visitekaartportret van Ida Jouret (1829-1880). (Privéverzameling M. Van Trimpont)

Het siermotief op deze kaart - zoals op de meeste die door Salomon zijn vervaardigd - is weinig opzichtig en het kleurgebruik beperkt. We noteren drie Geraardsbergse fabrikanten die op hem beroep doen. Wellicht heeft dit te maken met de lagere kostprijs omwille van het kleine formaat (9,9 x 6,6 cm) van de kaart.

Ida Jouret & Sœurs

Ida Jouret (1829-1880) en haar drie jongere zusters Emilie (1830-1876), Joséphine (1836-1874) en Rosalie (°1838) noemen zich tijdens de jaren 1860 "Manufacturières de dentelles blanches et noires" in de Karmelietenstraat 660. Hun ouders zijn Benoît Jouret (1803-1855), advocaat, brouwer en vrijetijdsgeschiedschrijver en Felicita de Clippele (1800-1867). Katoenfabrikant Karel Lodewijk Van Trimpont (1830-1916) huwt in 1865 met Joséphine en twee jaar na haar overlijden (1874)

J. M. Smeets Decriek Négociant en Dentelles, Grande rue, Grammont. (Lith. de F. & E. Gyselynck à Gand)

Gyselynck uit Gent houdt het sober en gebruikt voor het eerst een rechthoekig kader; de versiering met een guirlande van druivenranken is zeer eenvoudig gehouden. Wel werd er veel aandacht besteed aan het gebruik van verschillende lettertypes bij het opmaken van de tekst.

met haar zuster Ida. Emilie wordt in 1862 de echtgenote van Augustinus Van Trimpont (1827-1921), de oudere broer van Karel Lodewijk. Omstreeks 1851 start de man met de productie van kant, rond 1870 begint hij met een private bank. De jongste zuster Rosalie trouwt met de Gentse zakenman Corneile Auguste de Staercke. (8)

De gezusters dingen tevergeefs met hun kantwerk naar een prijspenning op de exposities van 1862 en 1863. Hun reclamekaart (10,3 x 6,9 cm) heeft niet deze uitbundige versiering zoals we die kennen van porseleinkaarten uit Brussel en Gent. De lithografie is van Petrus Avoux (1787-1862), zoon van Guillielmus en van Maria Van Boterdael. Aanvankelijk kramer en winkelier, start hij omstreeks 1832 met een drukkerij in de Langemuntstraat te Ninove. Hij krijgt hierbij hulp van zijn zonen Joseph, François en Augustin. Beide laatsten verhuizen in 1847 naar Geraardsbergen waar ze in de Vredestraat met een eigen drukkerij-boekbinderij beginnen. Vermoedelijk hebben de gezusters Jouret hen de opdracht voor een kaart toevertrouwd, maar het is uiteindelijk de vader met zijn wellicht grotere technische vaardigheden die het lithografisch werk heeft uitgevoerd. Hoewel bij zijn naam 'Grammont' staat, heeft hij steeds als drukker in Ninove gewerkt. Of de porseleinkart ook door hem is gedrukt is niet zeker, omdat hij noch zijn zonen naar alle waarschijnlijkheid hiervoor beschikken over de nodige kennis of materieel. (9)

J.M. Smeets Decriek

Joannes Mathias Smeets, geboren te Maaseik op 13 oktober 1814 als zoon van Henricus en van Maria

Ch. J. Stocquart frères. Négociants en Dentelles, rue de Lessines, Grammont. (Litho de F. & E. Gyselynck Gand) (2 varianten)

Voor de firma Stocquart heeft Gyselinck eerder gekozen voor een getemperde klassieke uitvoering. De sierlijke lettertypes zijn alleen in de hoeken gesteund door een sterk gestileerde bladvorm in goud uitgevoerd.

(8) M. VAN TRIMPONT, *Voorouderreeks, beknopt curriculum of familieschets van 100 noemenswaardige personen uit de Geraardsbergse burgermaatschappij (ca. 1800-1920): Benoît (1867-1943) en August (1827-1920) van Trimpont. Jules (1869-1903), Leopold (1872-1934) en Karel-Lodewijk (1830-1916) van Trimpont* (deel 3 en slot), in *De Heemschutter*, 2001, nr. 177, p. 27-30, 32-35.

(9) J. DE RO, *Monumenten van papier en karton. De moderne geschiedenis van Geraardsbergen op maat van papiermakers, drukkers en fotografen*, Geraardsbergen 2012, p. 100-103.

Stocquart Frères, Fabt de Dentelles. Lace Manufactory. À Grammont. Belgique. 1ère Médaille Exposition des Flandres Léopold 1er Roi des Belges Schalls, Dentelles Noires, Echarpes, Voilettes, Dentelles Blanches, Pointes. (Etablissement Salomon, 64, rue de Ruysbroeck, Bruxs)

Rechts, de voorzijde van de prijspenning met het hoofd van koning Leopold I en langs de bovenrand de vermelding 'LEOPOLD 1er ROI DES BELGES'. Links, de keerzijde van de penning met rechts twee vrouwen, symbool voor de beide Vlaanderen, die vrouwe Belgica begroeten. Zij staat links met een liggende leeuw aan haar voeten en tussen hen in staat een kolom met een niet leesbare tekst. Boven de kolom staan de gekroonde wetstafelen, met een eveneens onleesbaar opschrift. Rechts en links van de vrouwenfiguren liggen allerlei attributen, symbolen van nijverheid en handel. Langs de bovenrand staat de vermelding: EXPOSITIONS DES FLANDRES. Onderaan op de afsnede, 1849. De ontwerper van de medaille is J. Leclercq F.

Salomon heeft hier de medaille gebruikt die de firma Stocquart had gekregen van Leopold I. Daardoor valt de versiering van de omlijsting eerder sober uit en ligt de nadruk op de twee zijden van de sierpenning: enerzijds de afbeelding in profiel van Leopold I met bakkebaarden; een formule die terug gaat tot de Romeinse keizers en de Renaissancevorsten; anderzijds de afbeelding van Expositions des Flandres, waarbij twee vrouwen die Vlaanderen voorstellen een bloem (?) krijgen van vrouwe Belgica. Aan haar voeten ligt de Leo Belgicus. Tussen de dames, die in klassieke tunieken gekleed zijn, verrijst een gedenkzuil met onleesbare wetteksten.

Anna Leenders, huwt op 4 mei 1842 met Joanna Decriek. Zijn bruid, geboren te Geraardsbergen op 7 oktober 1805, werkt als borduurster en is de dochter van Jacobus en van Maria Theresia Geeroms. Haar moeder houdt in de stad een winkel open. Het echtpaar start een tijd later met een handel in kant in de Grotestraat. Om aan zijn zaak ook buiten de stad meer ruchtbaarheid te geven spaart Smeets geld noch moeite, getuige de fraaie porseleinkaart (10,8 x 6,8 cm) die hij bestelt bij de gebroeders Gyselynck te Gent. Wellicht zijn

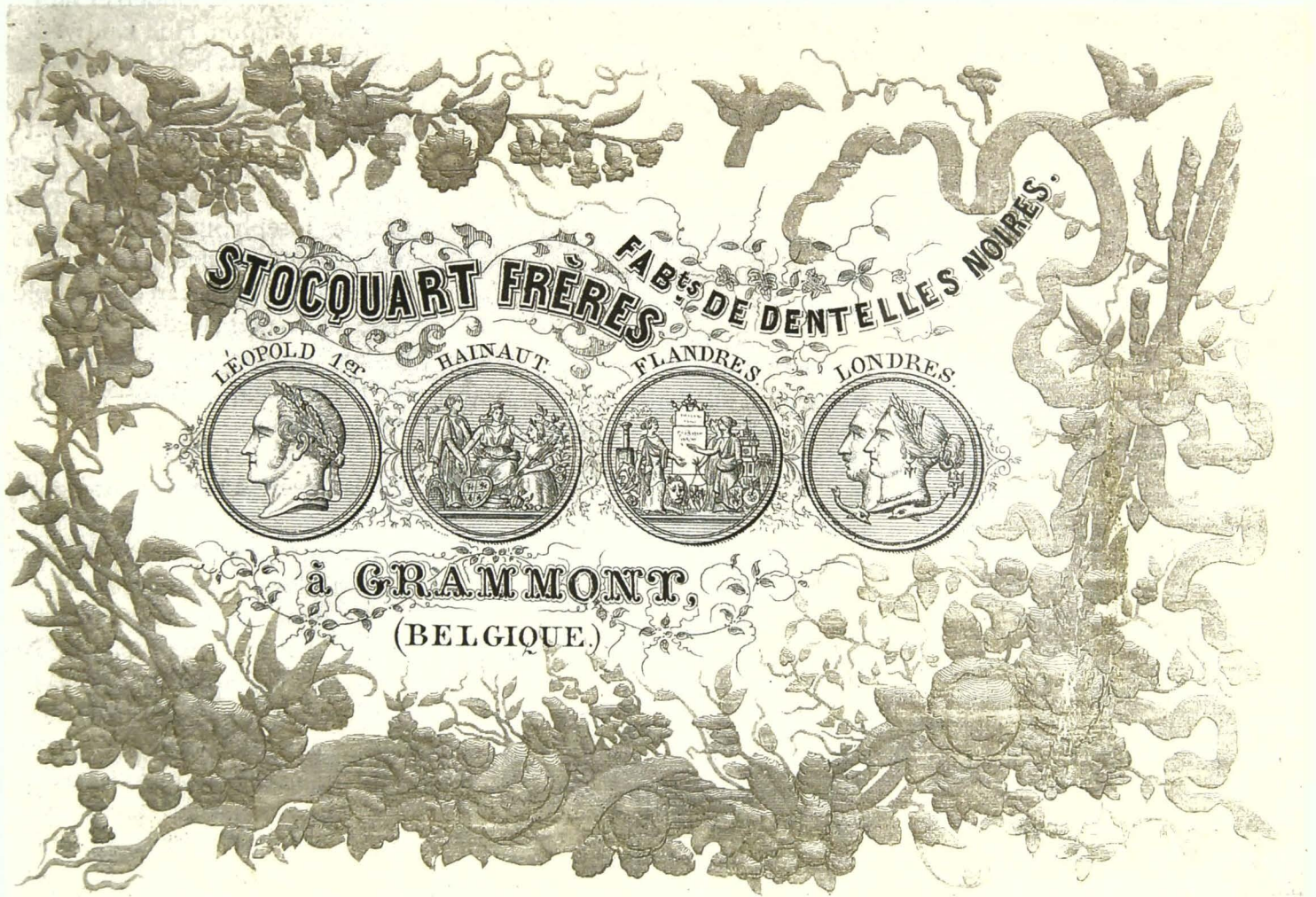
hem de mooie kaarten die deze steendrukkers, in opdracht van de muziekmaatschappij *Orpheus* hebben gemaakt, niet ontgaan.

Ch. J. Stocquart frères

Ook andere kanthandelaars bestellen een porseleinkaart bij Ferdinand en Edouard Gyselynck. Het gaat om de succesvolle handelszaak in kant van de gebroeders Charles Joseph (1804-1872) en François (1807-1863) Stocquart. Hun ouders zijn Joannes Stocquart, kuiper in de Lessensestraat en Anna Maria

De Vos. De eerste jaren moeten zij zich hebben beperkt tot de verkoop van Geraardsbergse kant. Volgens de porseleinkaart, waarvan twee kleurvarianten bekend (6,9 x 10 cm), bevindt hun winkel zich in de Lessensestraat.

Hun handel in kant blijkt zo winstgevend, dat zij met het verdiende geld een eigen productie in witte en zwarte kant starten op het nummer 16 van het nieuw aangelegde Stationsplein. Om hun artikelen meer bekendheid te geven, nemen ze vanaf de late jaren 1840 deel aan

Lith. Salomon, rue des Bouchers. 30. Brux^s

Stocquart Frères, Fabts de Dentelles Noires. A Grammont. (Belgique) (Etablisst Salomon, rue des Bouchers, 30, Bruxs.) (privéverzameling Johnny De Nie)

Op deze kaart blijft de succesrijke firma Stocquart met fierheid de medailles tonen die ze niet alleen in België maar ook internationaal in Londen gewonnen heeft. De drukker Salomon in Brussel is erin geslaagd om de medailles in te kleden met een sierband van planten en bloemen die duidelijk ontleend zijn aan de motieven die in zwarte kant verwerkt werden; er zijn zelfs twee duiven in afgebeeld die het geheel een feestelijke uitstraling geven. Ook de tekst met de firmanaam en het adres bekroont in een speelse boog de gewonnen medailles.

Manufacture de dentelles noires et blanches. V. Van Steendamme, Place de Station à Grammont.

Rechts, de voorkant van de prijspenning met het hoofd van de Franse keizer Napoléon III met de bovenrand de vermelding DE PARIS 1867 en onderaan D'OR. De keerzijde van de medaille vinden we links. Hierop zien we twee rechtopstaande engeltjes die een stenen plaat torsen met daarboven een lauwerkrans en onderaan een adelaar met openslaande vleugels. EXPOSITION en MÉDAILLE staan vermeld boven en onderaan de rand.

de meeste industriële tentoonstellingen. Zij boeken, althans volgens hun reclamekaart (11 x 8 cm), meteen succes! Deze porseleinkaart is gedrukt door de hogergenoemde Brusselse steendrukker H. Salomon, op dat ogenblik gehuisvest in de rue de Ruysbroeck 64. Langs beide zijden staat de prijspenning getekend die zij op de *Exposition des Flandres* (in feite de industriële tentoonstelling in het Gentse stadhuis) van 1849 hebben behaald. Verder vinden we op de kaart de vermelding 'Lace Manufactory', wat aangeeft dat zij zich ook op de Britse markt richten.

Maar de gebroeders Stocquart zijn niet aan hun proefstuk toe. Twee jaar later, in 1851 vinden we hen op de *Great Exhibition of the Industry of all Nations* te Londen. 6.000.000

mensen uit alle lagen van de bevolking kijken naar de producten van 17.000 deelnemers. De Stocquarts behalen er een prijspenning omdat zij een volledig assortiment aan kantartikelen kunnen presenteren "qui n'avait rien de remarquable si ce n'est le prix qui était réellement avantageux". Een porseleinkaart (11,3 x 8 cm) is een blijvende herinnering aan deze prijs: naast de behaalde medailles uit Vlaanderen en Henegouwen, staat ook deze van Londen afgebeeld. Hierop prijken de hoofden van keizerin Victoria en prins Albert. Ook de volgende jaren zijn de Stocquarts op verscheidene exposities aanwezig: in het binnenland in 1854, 1857, 1862, 1866, 1868 en 1873; te Parijs in 1855 en in 1867, opnieuw te Londen in 1862 en te Wenen in 1873. In 1852 richt François Stoc-

quart, samen met nog veertien andere Geraardsbergse handelaars en industriëlen, de *Société de Commerce et de l'Industrie* op. Hiermee wil men door samenbundeling van krachten de economische belangen van eigen stad en streek beter verdedigen. ⁽¹⁰⁾

En er worden opnieuw prijzen binnengehaald... In 1855 behaalt *Stocquart frères* om dezelfde reden een medaille van tweede klasse voor "ses dentelles noires à très bas prix". In 1862 trekken ze met hun kantwerk terug naar Londen, waar de *Great London Exposition* wordt gehouden: ditmaal stellen 28.000 exposanten uit 36 landen er hun artikelen tentoon. Hun kantwerk wordt nogmaals beloond met een prijspenning. ⁽¹¹⁾

Het jaar daarop, op 21 mei, sterft François in zijn woning in de Denderstraat. De langst levende broer, Charles Joseph Stocquart wordt om zijn commerciële prestaties benoemd tot ridder in de Leopoldorde. Hij is nog steeds 'fabrikant in kanten' wanneer hij op 22 april 1872 overlijdt in zijn woonhuis op het Stationsplein.

V. Vansteendamme

In hetzelfde genre maar van latere datum is het gewone reclamekaartje van Vital Vansteendamme. Hij bezit tijdens de jaren 1860 een "Manufacture de dentelles noires et blanches" op het Stationsplein 23 en een bijhuis in Brussel. Zonder succes dingt hij mee naar een onderscheiding met zijn kantproducten op de nationale exposities van 1866, 1868, 1870, 1873 en 1874. Maar op de prestigieuze *Exposition Universelle de Paris* ⁽¹²⁾ in 1867 scoort hij en de prijspenning die hij dan in ontvangst neemt staat op het reclamekaartje.

⁽¹⁰⁾ D. PODEVIJN, J. VAN GYSEGHEM, K. BAERT, *Van paternalisme naar emancipatie*, Aalst, 1991, p. 49.

⁽¹¹⁾ *Exposé de la Situation...*, p. 440.

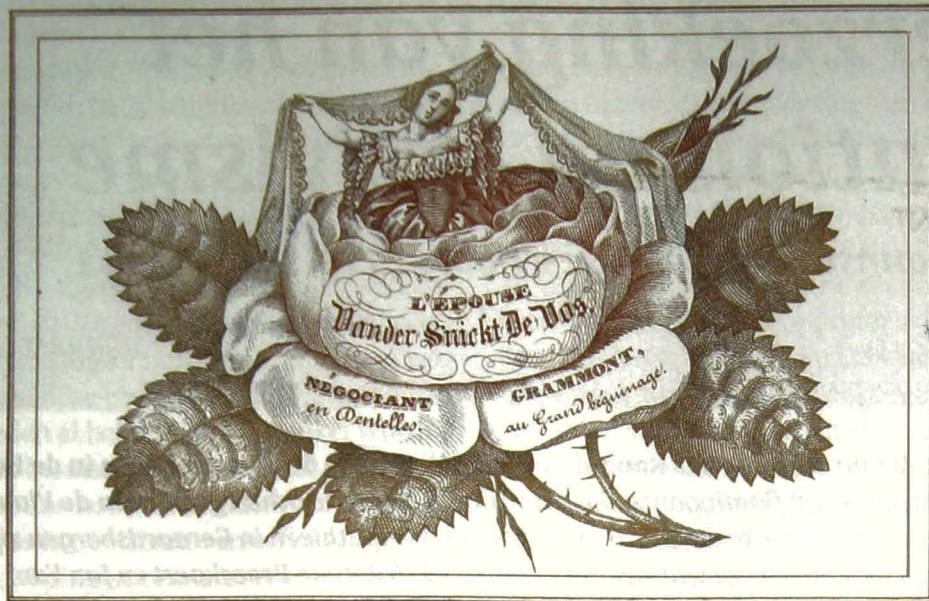
⁽¹²⁾ De tentoonstelling telde 50.226 exposanten en trok tussen 1 april en 31 oktober 1867 9.238.967 bezoekers.

L'épouse Vander Snickt-De Vos

Adriana De Vos (1806-1884), dochter van Joannes Franciscus en Francisca Lussie, beiden hotelhouders, huwt op 19 mei 1836 met Jean Egide Van Der Snickt (1802-1854), de oudste zoon van Pierre François en van Marie Thérèse Herremans. Hierdoor raakt ze verbonden met het brouwersgeslacht Vander Snickt, dat sinds 1775 een brouwerij uitbaat in de Denderstraat. ⁽¹³⁾ De Vos heeft een handel in kant in het Groot Begijnhof ("au Grand béguinage") langs de Dender. Ook zij maakt reclame voor haar zaak door middel van porseleinkaarten (waarvan twee varianten bestaan met formaat 12,8 x 8,8 cm), die zij bestelt bij de hoger genoemde Gentse steendrukker Pierre Vande Steene. De familie Vander Snickt wordt tijdens de jaren 1850 door het noodlot getroffen: Jean Egide en diens jongere broer Celestin sterven in 1854; vier jaar later volgt hun broer André, die de brouwerij leidt, hen in het graf. En wanneer ook de jongste zuster Nathalie in 1860 sterft, ziet Adriana De Vos zich genoodzaakt zich te ontfemen over de familiebrouwerij. De volgende jaren zal ze het familiebedrijf verderzetten tot haar zoon Victor de leiding overneemt. Vermoedelijk heeft ze vanaf 1860 de handel in kant stopgezet.

Wordt vervolgd.

A. GAND, LITH. DE P. VANDE STEENE.

L'épouse Vander Snickt De Vos. Négociant en Dentelles. Grammont au Grand béguinage. (A Gand, Lith. de P. Vande Steene) (2 varianten)

Met deze kaart als uithangbord voor een kantproducerende firma, heeft drukker Vande Steene in Gent een stunt uitgehaald. Hij is erin geslaagd om de blaadjes van een roos zodanig in perspectief om te plooiën dat ze niet alleen konden gebruikt worden voor de tekstpresentatie, maar ook als "een deus ex machina" een burgerdame laten verrijzen die een lange kanten sjaal presenteert. Het figuurtje is knap getekend en toont in een vloeiende beweging de kanten decoraties van haar jurk. De vijf bladeren zijn eerder gestileerd getekend en vormen binnen de compositie een stevige onderbouw voor de imposante "roos met dame". Alleen de bloem is lichtjes met rode oker ingekleurd.

A. GAND, LITH. DE P. VANDE STEENE.

Deze kaart is een variant op de vorige. De roos en de blaadjes zijn op dezelfde manier in beeld gebracht, maar...dan zonder een figuurtje dat uit de bloemknop opduikt. Om die leemte in de compositie aan te vullen, werden er bovenaan enkele kleine blaadjes en knoppen toegevoegd. De lichtverdeling door middel van een beheerste arcering is dezelfde gebleven.

⁽¹³⁾ J. DE RO, *De dorst van Geraard...*, p. 103-104.